

Takács Judit – Csiszár Gábor

Homoszexuális bűnügyek Az Estben a 20. század első felében*

Tanulmányunkban Az Est című napilapban 1910 és 1939 között megjelent, Magyarországon történt homoszexuális bűnügyekkel foglalkozó cikkeket vizsgáljuk. Célunk, hogy a média társadalminorma-megerősítő funkciójából¹ kiindulva a vizsgált médiareprezentációk segítségével legalább részleges képet alkothassunk a homoszexualitással kapcsolatos társadalmi észlelések azon tartalmi elemeiről, amelyek az adott időszakot jellemezték. Az Est kortársak által gyakran „bulvárd-” vagy bulvárlapnak nevezett, ám a 20. század első felében megjelenő magyarországi sajtótermékek közül a legolvasottabb, legkorszerűbb és legnagyobb példányszámú polgári napilapnak tekinthető.² A lap 1910. április 16. és 1939. november 17. között jelent meg. Kutatásunk során Az Est mind a harminc évfolyamának összes lapszámát áttekintettük: egy lapszám terjedelme békeidőben 16, néha 10–12 oldal, a vasárnapi számoké pedig jellemzően 20 oldal volt.³ A 8861 áttekintett lapszamban összesen 136 olyan cikket találtunk, melynek témája a homoszexualitáshoz kapcsolható; ezek közül most arra a 43 írásra koncentrálnak, amelyek valamilyen – a megjelenés idején Magyarországhoz tartozó területen történt – bűncselekményről számoltak be. Az ebbe a kategóriába tartozó 43 cikk összesen 20 ügyet ölel fel, az egyes esetek alakulását ugyanis több napon vagy akár több éven át is követték: Gróf Zichy Rafael válóperének utóéletével például – ahol a gróf elleni vád „hamis tanuzás, rágalmozás és ezekre való fölbujtás”⁴ volt – 1925. november 19. és 1927. december 30. között összesen 13 cikkben foglalkoztak. Az általunk vizsgált cikkek áttekintését a Függelékben közöljük.

A magyarországi sajtóban megjelent korabeli homoszexuális médiareprezentációk értelmezéséhez európai kitekintésként érdemes említeni, hogy Justin Bengry, Nagy-Britannia *queer* – azaz nem heteronormatívan megközelített – múltjával

* A homoszexualitás 20. századi társadalomtörténete az 1990 előtti Magyarországon című, 105414 számú OTKA/NKFIH kutatás eredményeként készült.

¹ LAZARSFELD–MERTON, (1948).

² VÁSÁRHELYI, 2002; BUZINKAY, 2008.

³ Az Est példányait elsősorban az Országos Széchényi Könyvtárban tanulmányoztuk, de ezek időközben elérhetővé váltak digitális formában is, igaz egyelőre az első négy évfolyam nélkül és korlátozott kereshetőséggel. Lásd <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/AzEst/> (Utolsó letöltés: 2017. 09. 30).

⁴ Gróf Zichy Rafael válóperének epilógusa. Az Est (1925. november 19.) 5. Az idézett szövegeket mindenhol az eredeti írásmódnak megfelelően közöljük.

foglalkozó kanadai történész több tanulmányában is felhívta a figyelmet a homoszexuális botrányok sajtóbeli kommodifikációjának jelenségére. Bengry konkrétan arra utal, hogy a 20. század közepén a brit sajtótermékekben, a legtöbbször a szexuális aberráció és a bűncselekmények keresztszertében megjelenő botrányos homoszexuális-ábrázolások mekkora hasznot hajthattak az újságok tulajdonosainak.⁵ Érvéleése szerint ezek a jól eladható történetek a sajtómágnások nyereségének növelése mellett elősegítették azt is, hogy a homoszexualitás fokozatosan a közbeszéd részévé váljon, illetve olyan, egyébként kormányzati szintig terjedő, közérdeklődést gerjesztő tényezőként jelenjen meg, amivel már állami szinten is foglalkozni kellett. Így a botrányokat bemutató sajtónak a homoszexuális gyakorlatok hírére minél szélesebb körben terjeszteni kívánó haszonmaximalizáló motivációi végső soron a homoszexualitás általános dekriminalizációjához vezető brit jogreform-történet fontos összetevőinek tekinthetők, melyek közvetetten hozzájárultak a Wolfenden-bizottság 1954-es felállításához.

A homoszexuális bűncselekményekkel és prostitúcióval foglalkozó, Sir John Wolfenden által vezetett miniszteriumi bizottság 1957-es összegző jelentése a 20. század közepén Európában a homoszexualitással kapcsolatos társadalmi és jogi problémák legátfogóbb áttekintését adta. A jelentés olyan általános kérdésekkel is foglalkozott, hogy mi a bűncselekmények és a bűn kapcsolata, valamint a büntetőjognak milyen mértékben kell(ene) magában foglalnia az erkölcsök érvényesítését.⁶ A bizottsági jelentés végkövetkeztetése szerint a felnőttek között kölcsönös beleegyezéssel és a nyilvánosság kizárásával zajló homoszexuális gyakorlatokat nem kellene bűncselekménynek tekinteni, mivel a jogilag meghatározott bűncselekmény és az erkölcsi bűn fogalma elkülönítendő, a magánerkölcs – illetve erkölcstelenség – területéhez pedig semmi köze a jognak. A Wolfenden-jelentés tehát arra jutott, hogy a törvénynek nem feladata, hogy beavatkozzon a polgárok magánéletébe (amennyiben az nem sérti mások jogait)⁷ – ettől függetlenül azonban az Egyesült Királyságban a homoszexuális cselekmények általános dekriminalizációjára még 1967-ig kellett várni.

Magyarországon a 20. század első felében az 1878-as büntetőtörvény rendelkezései alapján a férfiak közötti homoszexuális gyakorlatokat „természet elleni fajtalanság” elkövetése címén büntették⁸, s az általános pönalizáció egészen az 1961-es államszocialista büntetőkódex hatályba lépéséig tartott.⁹ Így az általunk vizsgált időszakban a felnőtt férfiak között kölcsönös beleegyezésen alapuló homoszexuális kapcsolatokat is üldözte a törvény, ami az újságírók és rendőrtisztek által közösen

⁵ BENGRY, 2012; BENGRY, 2014.

⁶ WOLFENDEN, (1957).

⁷ Ez az érvelés Kertbenynél már az 1860-as évek végén megjelent, erről részletesebben lásd TAKÁCS, 2004. 21–25, 88–90.

⁸ Lásd az 1878. évi V. törvénycikk *a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről* idevágó paragrafusait: „241.§.: Férfiak között véghezvitt fajtalanság, ugyszintén embernek állattal elkövetett fajtalansága: a természet elleni fajtalanság vétségét képezi, és egy évig terjedő fogházzal büntetendő. 242.§.: a természet elleni fajtalanság büntettét képezi, és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő: ha az férfiak között, erőszakkal vagy fenyegetéssel követett el.” *Magyar Törvénytár*, 1896.

⁹ A homoszexuális cselekmények magyarországi dekriminalizációjának részleteiről lásd TAKÁCS-P. TÓTH, 2016.

jegyzett, *A modern bűnözés* című 1929-es kétkötetes munka szerint az érintetteket többek között „a zsarolók, a férfi prostituáltak karmaiba” sodorhatta.¹⁰

Prostitúció és zsarolás

Szántó Jenő budapesti főorvos, aki az 1930-as években a homoszexualitás budapesti viszonyaival és a homoszexuális prostitúció kérdéskörével több tanulmányban is behatóan foglalkozott, úgy fogalmazott, hogy a

„homosexuálisok társadalmát [...] mint fekete árnyék kíséri a homosexuális prostituáltak hada. Ezeknek a nagyrésze nem is homosexuális, hanem pénzért mindenre kapható ember. A homoszexuális prostitúció még inkább a gazdasági körülmények szülötte, mint a női prostitúció. Mihelyt normális kereseti lehetőséghez jutnak ezek a férfiak, elfordulnak a homoszexuálisoktól, mert ezeknek a nemi aktusai számukra visszatetszők és undorítóak.”¹¹

Egy másik írásában Szántó azt hangsúlyozta, hogy a homoszexuális prostitúció a legtöbb férfitprostituált számára tulajdonképpen csak zsarolási célt szolgáló eszköz: *„ezek az emberek inkább a zsarolásból, mint a prostitúcióból élnek”*.¹² Erre azért van lehetőség, mert a megzsaroltak közül kevesen folyamodnak feljelentéshez:

„az áldozat inkább fizet, semminthogy a rendőrséghez fordulna, mert fél, hogy eljárás indul ellene is a 241. § alapján, vagy ha ez nem is történik meg, belekerülhet a neve az újságokba és a sajtónak egy része nagy örömmel és még nagyobb betűkkel hozza ezeket az eseteket. Magas társadalmi posztitót betöltő, vagy családi érdekeikre érzékenyen vigyázó férfiak a legalkalmasabb médiumai a zsarolóknak.”¹³

A vizsgált 43 cikk közül négy köthető a férfitprostituáció témaköréhez, amelyek jól illusztrálják Szántó állításait. Ezek közül a legkorábbi és a legrészletesebb a Lisztkai István 23 éves színinövendék esetéről szóló írás, amelynek apropóját egy rablógyilkosság bírósági tárgyalása adta: *„Lisztkai tavalý októberben meggyilkolta, törrel agyonszurta Szilasi Adolf idősebb, bizonytalan foglalkozású embert és azután értéktárgyait elrabolta. A fiatal bűnös úgy került össze az áldozatával, hogy természetellenes, fajtalan viszony volt közöttük.”¹⁴* A cikk hamarosan ráközelít a vádlottra, akiről együttérző hangon ír: *„Rossz, gyűrött, ázott világosszürke nyári ruhát, vékony, olcsó nyakkendő hord. Ha csakugyan üzte a férfi-prostitúció mesterségét, szegénynek nem mehetett olyan jól a sora.”* Majd az ügy hátterének, azaz a férfitprostituáltak helyzetének részletes tárgyalása következik:

¹⁰ TURCSÁNYI, 1929. 121.

¹¹ SZÁNTÓ, 1933a. 42.

¹² SZÁNTÓ, 1933b. 5.

¹³ SZÁNTÓ, 1933b. 5.

¹⁴ Lisztkai István a bíróság előtt. Megrontója gyilkosa. *Az Est* (1910. október 1.) 3.

„Feltűnő sok az ilyen Pestre került fiatalembernek a romlása. Vidéki, egyszerű, jómódu, tisztas emberek fiai mind. Liszikai édesatyja községi jegyző és földbirtokos. A fiu a fővárosba jön tanulni, beléköstöl azokba az alapjába sívár és unalmas örömeibe, a melyek a fővárosban egy fiatalembernek könnyen hozzáférhető és a melyekről minden szürkeségük és keserű utánizúik ellenére sem tud lemondani, akár a dohányzásról.

Az igen gyenge ellenállóképességű, jóformán öntudatlanul a bünn legsárosabb fenekébe jutott fiatalemberek közül való Liszikai is. Az ő esetében azonban még egy különös megszólelni való is van.

Rendkívül nagyszámban élnek itt köztünk Budapesten a beteg szerelem rabjai. Mint a normális nemi élet nagy része, úgy az övéké is nagyrészt a prostitúció keretében folyik le. Vannak szerencsétlen, szegény fiatalemberek, a kiket a nyomor, a könnyelműség és a csábítás a természetellenes nemi élet eszközeivé avat a vagyonosok használatára.

Minthogy a normális prostitúciót ellenőrzi a rendőrség szabályrendelet alapján, úgy igyekszik a rendőrség ezt a másik prostitúciót is ellenőrizni. Törvény büntetést szab ugyan a természetellenes érintkezésre, de a rendőrség igen okosan látva, hogy a törvény papirosa nem elég hatalmas a természet tévelygéseinek elnyomására, inkább arra ügyel, hogy a természetellenesen érzők társasága lehetőleg a szemé előtt legyen. Ezért vannak találkahelyeik és közismert prostituáltjaik; ezeket a rendőrség jól ismeri és vigyáz rájuk.

Ám, mint a normális prostitúcióban, néhány fényes kivétellel, a szerencsétlenek nagy tömege kihasználva, lélekben és testben megtiporva, megnyomorítva, szegénységben, szennyben és szerencsétlenségben él, úgy van ezzel a természetellenes prostitúcióval is.

Tudunk esetet, a mikor az ilyen örömelegény boldogult és ma milliomos vagy tekintélyes tisztvoiselő. De számosak azok a szerencsétlenek, a kiket est-leszálltával, kopott eleganciával, puderes arccal, kidülesztett mellel az utcákon látunk tipegni, a kétségbeesett, elbutult züllés legalsó fokán.

Azt hisszük, hogy ha ilyen prostitúciónak kell lenni, a rendőrség talán némiképpen ne csak arra vigyázzon, hogy a szerencsétlen vagyonos tévelyedetteket meg ne zsarolhassák, hanem ha törődik a dologgal – és igen okosan teszi, hogy törődik – arra is legyen gondja, hogy a még szerencsétlenebb férfi-prostituáltak tulságos kizsákmányolás áldozatai ne legyenek.

Mert, mint a normális prostitúcióban, úgy itt is élnek kerítők, a kik a férfitestekből hasznot huznak. Szilasi Adolf is, ez az egész életét bizonytalan sötétben töltött ember, vagyonos téves érzésű sorstársainak felhajtója volt. Ő ismerkedett meg kávéházakban, másutt, könnyelmű, szükségben lévő fiatalemberekkel, a kiket miután kis pénzekkel megnyert magának, tovább közvetítette ismerőseinek. A rendőrségnek bizonyára nem volt tudomása Szilasi foglalkozásáról: de ebből a perből most figyelemzetést merithet, hogy az ilyen fajta foglalkozást kutassa, üldözze és ne tőrje meg.”

Így a cikk fókuszába tulajdonképpen a férfiprostitúció kérdésköre került, ami lehetőséget nyújtott a szerző számára, hogy a rablógyilkossággal vádolt fiatalembert egyfajta áldozatként láttassa:

„Liszikai István, úgy latszik, csak kezdetén volt még szomorú pályájának. Még nem fásulhatott el egészen, még nem merült el a prostitúció eszet-lelket fojtó gőzébe. Intelligens és okos fiu. Bizonyára érezte pillanatonként annak a fölháborító voltát, hogy azokért a nyomoru kis pénzekért, a mik számára hullottak, a legnagyobb emberi gyalázat

essék rajta. És züllöttsége mellett bizonyára része volt ennek az elkeseredésnek is a lelki okokban, a mikor förtelmes tettét elkövette.”

A vádlott áldozati szerepének erősítéséhez hozzájárult a cikk alcíme is, ahol Liszkai „megrontójának gyilkosaként” jelent meg. Az egész írás végkicsengése a homoszexuális pánik koncepciójára építő érvelésre emlékeztet, mely szerint egy heteroszexuális (vagy annak látszó) férfit egy homoszexuális férfi – szexuális jellegű – közeledése olyan kontrolálhatatlan pánikba sodorhat, ami akár gyilkossághoz is vezethet. A homoszexuális pánik először Edward Kempf amerikai pszichiáter 1920-ban megjelent összefoglaló pszichopatológiai munkájának *Az akut homoszexuális pánik pszichológiája* című fejezetében tűnt fel és eredetileg az elfojtott homoszexualitás jelenségéhez kapcsolódott; a szexuális közeledés hatására ugyanis az elfojtott homoszexuális vonzalom olyan ellenállhatatlan erővel törhetett elő, amit az érintett nem tudott megbocsátani sem magának, sem pedig partnerének.¹⁵ E freudista ihletésű pszichopatológiai fogalom kelt új életre az 1960-as évektől kezdve néhány egyesült államokbeli büntetőtárgyaláson, ahol az egyes meleg férfiak ellen elkövetett gyilkossági ügyekben a védelem a „homoszexuális pánik” által előidézett beszámíthatatlanságra hivatkozva próbált felmentést elérni; a homoszexuális pánikot felhasználó védőérveket azonban megjelenésük óta erősen kritizálták, rámutatva arra, hogy az ilyen típusú érvelés az intézményes homofóbia megnyilvánulásaként értelmezhető.¹⁶

Az Estben szereplő Liszkai identitásáról ugyan nem kapunk tájékoztatást, „örömlégenyi” státuszát azonban olyan megalázónak mutatta be a cikk szerzője, ami alapján kívánatosnak tűnhetett az őt ért gyalázat megszüntetése – akár a gyalázat okozójának kiiktatásával. Az írás arra is utalt, hogy a rendőrségnek jobban kellene figyelnie a felsőbb társadalmi rétegekhez tartozó homoszexuálisok zsarolástól való védelmének biztosítása és a férfiprostituáltak kizsákmányolásának visszaszorítása közötti kényes egyensúly kialakítására – azt sugallva, hogy az aktuális helyzetben az utóbbi szempont némileg háttérbe szorult.

A férfiprostitúció országon belüli kiterjedtségéről árulkodott az a hír, hogy a „budapesti államrendőrség egy magán detektív közreműködésével Nagykanizsán leleplezte s az ottani rendőrség kezére adta Mészáros Gyula balatonlellei nagykereskedőt, a ki fiatalembereket erkölcstelen üzemek céljából beteges szenvedélyű férfiakkal közvetített”.¹⁷ Míg évekkel később egy budapesti razzjáról szóló beszámolóban tipikus alvilági figurák között jelentek meg a férfiprostituáltak: „Rosszul öltözött részek, kifestett fiatalember, kezdő démonok kerülnek horogra. [...] Nők igazolvánnyal, igazolvány nélkül és selyemfiúk [...] utóbbi műfaj nagyon elszaporodott mostanában [...] Rúzsos ajkú fiatalember, zsebében férficímeket és bajuszos fényképeket találtak.”¹⁸

Megjegyzésre érdemes, hogy az újságíró által használt *démon* kifejezés a korábban már idézett Szántó Jenő homoszexuálisokat zsaroló férfiprostituált-kategóriái között is helyet kapott:

¹⁵ CHUANG-ADDINGTON, 1988.

¹⁶ Lásd például SEDGWICK, 1990; CHEN, 2000; LEE, 2008.

¹⁷ A nagykereskedő bűne. *Az Est* (1912. március 20.) 7.

¹⁸ Komlós Jenő: Évzáró razzia a pesti alvilágban. *Az Est* (1932. december 28.) 11.

„A zsarolásnak is több faja van. Leggyakoribb eset az, hogy a prostituált ismervén a társadalmi és családi viszonyait annak, akit rossz sorsa az ő karjaiba, helyesebben karmaiba hajtott, feljelentéssel fenyegetődve zsarolja ki a pénzt. A másik fajta nem is tartja szükségesnek a zsaroláshoz a homosexuális cselekményt, hanem valamiképpen közelébe férkőzik nyilvános helyen a kiszemelt áldozatnak és botránnyal fenyegetődve zsarolja meg. A harmadik fajta a démon típus, amely látva, hogy valaki nagyon beleszédült, vonakodásával csikarja ki áldozatának utolsó garasát.”¹⁹

A fenti újságcikkben leírtak a Szántó által a férfiprostituáltak külsejével kapcsolatban megfigyelt jellemzőkkel is harmonizálnak:

„A hivatasos prostituáltak többnyire már külsejükkel is elárulják foglalkozásukat. A legutolsó divat szerint, azt is túlozva öltözködnek. Szemöldöküket keskenyítik, szabályosra tépdésik, hajukat erősen fényezve lesimítják vagy bodrosra fésülik, göndörítik, esetleg festik, ahogy egyéniségüknek jobban megfelel; arcukat kendőzik, sok ékszert, gyűrűt, karpereczet hordanak, selyem vagy műselyem fehérneműt, zártkörű társaságban vagy jelmezes mulatságok alkalmával sokszor női ruhát hordanak.”²⁰

A férfiprostitúció témaköréhez köthető, Az Estben megjelent negyedik cikk főszereplője Balog Miklós, 21 éves budapesti munkáslegény, aki – a Szántó Jenő által használt kategóriák szerint – démonként megbabonázta Friedmann Lászlót, egy 29 éves vidéki kétgyerekes kereskedőt: *„A szerencsétlen ember elhagyta családját, összeköltözött Balog Miklóssal és minden pénzét a legényre költötte. Amikor elfogyott a pénze, Balog zsarolni kezdte, úgyhogy Friedmann végül elhatározta, előbb végez Baloggal, majd öngyilkos lesz.”²¹* A tervezett gyilkosságot megakadályozták, Friedmann öngyilkossága viszont sikerült, így végül Balog közveszélyes munkakerülés és a „*btk. 241. szakaszába ütköző vétség*” – azaz természet elleni fajtalanóság vétsége – miatt került bíróság elé. A cikk szerint Balog így védekezett a vádakkal szemben: *„Nem tehetek róla, hogy szerelmes lett és arról sem, hogy öngyilkos lett miattam – mondotta vállát vonogatva”.* A cikkből kiderült, hogy Balog – az e vétségre maximálisan kiszabható egy évből – mindössze egyhavi fogházbüntetést kapott, illetve intézkedtek arról is, hogy *„büntetésének letöltése után közigazgatási eljárás végett ismét kísérik vissza a toloncházba. Friedmann László tragédiájának előidézőjét örökre ki fogják tiltani Budapestről.”* A büntetés mértéke tehát nem igazán szolgálhatott elrettentésként, hasonlóan egy kerítésen ért balatonlellel kereskedő esetéhez, akit letartóztatása és kihallgatása után a lap beszámolója szerint *„mégis szabadon bocsátotta[k]”*.²²

¹⁹ SZÁNTÓ, 1933b. 6.

²⁰ SZÁNTÓ, 1933b. 6.

²¹ Egy hónapra ítélték a legényt, aki miatt Friedmann László kereskedő megölte magát. Az Est (1933. március 10.) 4.

²² A nagykereskedő bűne. Az Est (1912. március 20.) 7.

Gyilkosság

A vizsgált 43 cikk közül tizenöt foglalkozott gyilkossági ügyekkel. E tizenöt cikk hét gyilkossági ügyet tárgyalt, ám három esetben a gyilkosság homoszexuális jellegére vonatkozó feltételezés – a lap szerint is bevallott módon – végül megkérdőjeleződött, illetve megdőlt. Ebben az összefüggésben homoszexuális jellegű gyilkosságon azt értjük, hogy a bűncselekmény áldozata(i) és/ vagy elkövető(i) homoszexuálisként jelenítődnek meg a sajtótermékekben.

A prostitúcióval összefüggésben korábban tárgyalt Liszkai-ügy mellett három másik ügyet nevezhetünk homoszexuális jellegüként bemutatott gyilkosságnak. A gyilkos masszőrrel szóló 1920-as történetben a korábban már említett homoszexuális pánik motívuma is felfedezhető, hiszen a vádlott védekezése szerint a gyilkosság indítékát végső soron az áldozat kéretlen erőszakos közeledése okozta:

„Vallomásában előadta, hogy Epsteint [az áldozatot, egy 35 éves női szabót] már régen ismeri, gyakran járt nála a fürdőben is, a hol masszírozni szokta. Többször mulattak együtt különböző vendéglőkben. Epstein mára meghívta magához a lakásába, hogy ott iddögáljanak. Alig volt Epsteinnél egy ideig, ez rá támadt és beteges hajlandósággal merényletet akart ellene elkövetni.”²³

Ugyanakkor a néhány nappal később megjelent híradás szerint a szóban forgó esetről *„a rendőri nyomozás kétségtelenül megállapította, hogy az előre megfontolt szándékkal elkövetett rablógyilkosság volt.”²⁴*

A lágymányosi hulláról szóló 1921 júniusában megjelent cikksorozat²⁵ hét írása közül csak az utolsó előttiben jutottak el a lehetséges homoszexuális összefüggések tárgyalásához. Az eddigre a lap által megkonstruált – részleteiben nem igazán meggyőző módon kidolgozott – történetben egy *„beteges hajlamú”,* foglalkozás nélküli nyíregyházi henteslegény és egy *„normális”* budapesti kovácssegéd kapcsolata vezetett a halálos végkifejlethez:

„Minden valószínűség szerint egy beteges hajlamu ember borzalmas büntényéről van szó. [...] Popovics [az áldozat] hónapokkal ezelőtt megismerkedett egy Kovács Sándor nevű emberrel. Kovács Sándor gyakran járt fel Popovicshoz és többizben aludt nála. [...] Kovács Sándort beteges hajlamú embernek tartották, Popovicsról azonban tudták, hogy egészen normális ember, semmi különösebbet nem vettek észre rajta soha. Csak a legnagyobb nyomor készthette Popovicsot arra, hogy Kovács Sándorral jó barátságban legyen. [...] Popovics a fényképen csinos, magas, szőkehajszu fiatalember.”²⁶

²³ Gyilkos masszőr. *Az Est* (1920. február 3.) 4.

²⁴ A Dembinszky-utcai gyilkosság. *Az Est* (1920. február 6.) 4.

²⁵ A cikksorozat első darabja 1921. június 9-én jelent meg *Megtalálták a lágymányosi hullá kezét és lábát* címmel, utolsó darabja pedig egy 1921. június 28-án, *A lágymányosi gyilkosság* címmel megjelent rövidhír lett.

²⁶ Elfogták a szétdarabolt ember gyilkosát. *Az Est* (1921. június 14.) 128. 3–4.

A nyomor emlegetése a prostitúció lehetőségét is felvetheti, ugyanakkor nem tűnik valószínűnek, hogy a csinos fiatalember esetleges ilyen jellegű szolgáltatásaiért egy foglalkozás nélküli vidéki henteslegény megfelelő anyagi ellenszolgáltatást tudott volna nyújtani.

A harmadik esetben egy kettős életet élő kispesti vendéglős esett rablógyilkosság áldozatául, s a három gyilkost a „*betegeshajlamúak sötét alvilágából emelték ki a rendőrkezek*”.²⁷ A nyomozás során homoszexuálisként nyilvántartott fiatalemberek sokaságát hallgatták ki, akiknek egyike korábban maga is kapcsolatban állt a vendéglőssel: ő számolt be arról, hogy „*a vendéglős éjszakánként a Népligetbe járt s a Népliget padjain kötött ismeretségeket*”. Majd arra is fény derült, hogy ezen a környéken „*olyan iparoslegények laknak, akik könnyen voltak kaphatók az egy-két-három napig tartó ismeretségre 5 pengős ajándék, ingyen vacsora és pár pohár bor ellenében*”,²⁸ s közöttük végül rá is akadtak a gyilkosokra.

Az egyik, végül mégsem homoszexuális jellegüként lezárt gyilkosságról 1923-ban négy egymást követő napon át egy cikksorozatban számolt be *Az Est*. A sorozat első darabjába, ahol közölték egy 13 éves fiú meggyilkolásának hírért, rögtön bekerült a bűncselekmény potenciálisan homoszexuális jellegére vonatkozó burkolt célzás:

*„Szombatról vasárnapra virradó éjjel kegyetlen gyilkosság történt a régi lóversenytéren. Ezen a helyen – a Thökölyi út és az Aréna út sarkán – a késő esti órákban állandóan gyanús társaságok szoktak tartózkodni. Különösen szombatról vasárnapra és a vasárnapról hétfőre virradó éjszakákon népes tőlük a vidék. Ilyenkor rendszeren nagyobb rendőri különítmény járja körül ezt a vidéket. A rendőrség emberei ugyanis már megállapították, hogy a régi lóversenytéren környéke beteges hajlamú emberek tanyája éjszakánként.”*²⁹

Másnap már egy állítólagos szemtanú vallomása alapján lehetett erősíteni a homoszexuális szálát, akinek a beszámolójában – talán saját heteroszexualitása jelzéseként – hangsúlyosan szerepelt, hogy egy hölgyismerősétől érkezett e gyanús környékre:

*„Szombaton este körülbelül háromnegyed kilenc óra tájban, amikor egy hölgyismerősömtől jöttem, a városligeti víztorony mellett mentem el. Egy pillanatra megálltam a víztorony mellett. Ekkor egy magas, vállas, bőrkabátos elegáns külsejű, úriembernek látszó férfiú villanylámpával arcomba világított és a következő ajánlatot tette: Nézze fiatalember, jöjjön velem egy kicsit mulatni, nem fogja megbánni. [...] A fiunak más szavakkal ugyan, de ugyanolyan ajánlatot tett, mint nekem. A kisleány el akart szaladni, de a fiatalember magához húzta, simogatta az arcát és 100.000 koronát ígért neki. A fiut úgy látszik megszédítette a nagy pénzüsszeg, mert a bőrkabátossal együtt elindult a régi lóversenytéren felé.”*³⁰

²⁷ Az elfogott kispesti rablógyilkosok részletes beismerő vallomása. A bűnügy megdöbbentő pizkos háttere. *Az Est* (1932. január 27.) 4–6.

²⁸ Az elfogott kispesti rablógyilkosok részletes beismerő vallomása. A bűnügy megdöbbentő pizkos háttere. *Az Est* (1932. január 27.) 4–6.

²⁹ Szombaton éjszaka a régi lóversenytéren egy 12–13 esztendő körüli kisleányt megölt egy ismeretlen ember – A gyerek kilétét eddig nem sikerült megállapítani. *Az Est* (1923. december 11.) 5.

³⁰ A rendőrségi orvosok szerint Csapó József kéjgyilkosság áldozata – Vallomás egy bőrkabátos, villanylámpás úrról. *Az Est* (1923. december 12.) 3.

Ekkor már a címben is kéjgyilkosság szerepelt, mely elem a harmadik cikkben is megjelent, bár a „*törvényszéki orvosszakértő, aki a boncolást végezte, kijelentette a rendőrség érdeklődésére, hogy a gyermek egyes szerveit vegyvizsgálat alá kell venni és csak azután állapítható meg, kéjgyilkosság történt-e*”.³¹ Végül a negyedik napon kiderült, hogy az indíték nem szexuális, hanem anyagi jellegű volt, s a 13 éves fiút gyilkosával – egy 29 éves rossz anyagi körülmények között élő házaspár, kisgyerekes férfival – egy közös biciklizés kapcsolta össze.³²

1931. március végén kezdődött a „kalapácsos gyilkos” ügye,³³ mely kapcsán hamarosan fény derült arra, hogy az indíték biztosítási csalás lett volna: ám a megrendelt baleset helyett a megrendelő végül belehalt a rosszul sikerült támadásba. Az elkövető beszámíthatóságának vizsgálata során mindezek ellenére többször felmerült, hogy az orvosszakértők adjanak szakvéleményt „*arra vonatkozóan is, hogy Fischl Frigyesen, Steinherz Rudolf 18 éves gyilkosán nem észlelnék-e olyan beteges hajlamot, amely esetleg a meggyilkolt Steinherz Rudolf-fal való beteges kapcsolat fennállására adna gyanút*”.³⁴ Végül 1932. áprilisban többedszerre is közzétették, hogy „*[s]emmi bizonyíték nincs arra, hogy Fischl beteges hajlamú volna*”.³⁵ Eddigre azonban összesen öt cikkben jelent meg e gyilkosság kapcsán a homoszexuális motívum.

A harmadik olyan gyilkossági ügy, ahol szintén csak átmenetileg vetődött fel a homoszexuális jelleg lehetősége, Pipás Pista történetéhez, az 1932–33-as évek egyik nagy sajtószenzációjához kapcsolható.³⁶ Pipás Pista 1932 nyarán 42 éves parasztasszonyként tűnt fel *Az Est*-ben,³⁷ aki évek óta férfiruhában férfiként élt és ekkor két férfi meggyilkolásának vádjával került bíróság elé. Ezután 1934. január elejéig³⁸ 18 cikk foglalkozott Pipás gyilkosságaival, ám csak egy helyen merült fel a vádlott esetleges homoszexualitása a tárgyalás során, s akkor is csak röviden foglalkoztak e részlettel:

*„Próbálkozott a védelem a szexuális vonatkozások fejtegetésével is. Az orvosszakértők határozott elutasítással feleltek. Megállapították, hogy Pipás Pista egyáltalán nem beteges hajlamokkal gyilkolt, azért, mert férfiruhában járt és pipázott. A vádlott nagyon emberi érveléssel magyarázta meg, miért járt férfiruhában. Azért, mert erős tagbaszakadt asszony volt, bírta a munkát és a férfi munkájáért nagyobb bért fizettek, mint az asszony munkájáért. Beteges gerjedelmét előcibálni és a bűncselekménnyel összefüggésbe hozni hiábavaló fáradság.”*³⁹

³¹ Ma felboncolták a meggyilkolt Csapó József holttestét – Hajsza a bőrkabátos ember után. *Az Est* (1923. december 13.) 3.

³² Pridna András részletesen bevallotta, hogyan ölte meg a kis Csapó Józsefet. *Az Est* (1923. december 14.) 3.

³³ Kilenc kalapácsütéssel fejbe vertek és kiraboltak a vonaton egy kecskeméti borkereskedőt. *Az Est* (1931. március 27.) 1.

³⁴ A kalapácsos gyilkos elmeállapotának vizsgálatát megkezdték. *Az Est*. (1931. május 24.) 1.

³⁵ Barátságból tettem és nem pénzért – vallotta ma is a kalapácsos gyilkos. *Az Est*. (1932. április 16.) 5.

³⁶ Pipás Pista történetének részleteiről lásd például EMBER, 2003. és BEZSENYI, 2015. *Az Est*-ben megjelent Pipás-ábrázolásokkal, mint nemiszerep-áthágás reprezentációkkal egy korábbi tanulmányunkban foglalkoztunk. Lásd TAKÁCS–CSISZÁR, 2014. 214–215.

³⁷ Miért lett férfi Pipás Pista és hogyan követett el két gyilkosságot. *Az Est* (1932. július 29.) 6.

³⁸ Az utolsó cikk 1934. január 3-án jelent meg *Pipás Pista halálbüntetését életfogytiglani fegyházra változtatták* címmel.

³⁹ Halálbüntetést kért Pipás Pistáékra a szegedi ügyész. *Az Est* (1933. január 13.) 1–2.

A lapban megkonstruált történet keretében tehát Pipás Pista „*beteges gerjedelmeit*”⁴⁰ hangsúlyosan szétválasztották az általa elkövetett gyilkosságok indítékaitól: úgy tűnik, ez esetben Pipás Pista alakja az esetleges homoszexuális kapcsolatok részletezése nélkül is elég érdekessé – s persze eladhatóvá – tette a sztorit.

„Erkölcstelen üzemek”

Az *Est*-ben megjelent homoszexuális jellegű bűnügyek döntő többségét az „erkölcstelen üzemeknek” nevezett tágas kategóriába soroltuk: ide kerültek azok a botrányosként bemutatott viselkedésformákat tartalmazó cikkek, melyekben egyaránt szerepelhetett csábítás, csábítási kísérlet, de nemi erőszak is. Az elnevezést egy 1910-es rövidhír szövege ihlette, ami arról számolt be, hogy egy bolti szolga nemrég két hónapnyi fogházbüntetést töltött le – tartalmilag pontosan nem részletezett – „*erkölcstelen üzemek miatt*”.⁴¹ A kontextusból azonban sejthető, hogy mire utalt e kifejezés:⁴² „*Most megint ülni fog. A Lukácsfürdőben két fiatal suhanchoz közeledett aljas szándékkal, de azok lefoglák és átadták a rendőrségnek.*”⁴³

A fiatal fiúk megrontása visszatérő témaként több írásban is előkerült: egy 1910-ben az érsekújvári községi főgimnáziumban történt botrányral például két cikk is foglalkozott. Az első cikk szerzője nem csak a szökésben lévő hittantanár történetét, hanem az általa megfelelőnek tartott tényállást is részletesen ismertette:

„Ez az intézet arról híres, hogy rövid időn belül három pap-tanárt kellett elcsapnia, botrányos viselkedés miatt. A legutolsó, Péter József büntetendő cselekményt követett el [...] lakására rendelte egyik tanítványát, a negyedik osztályba járó ifjabb Kiátzy Antalt, egy érsekújvári fodrásznak a fiát és erőszakkal megrontotta.

A dolog úgy tudódott ki, hogy a kis Kiátzy gyanúsán viselkedett odahaza. Szülei faggatására aztán elmondotta, hogy a hittanár mit tett vele. Az apja bejelentette a dolgot Fonta Ferenc gimnáziumi igazgatónak, aki nyomban elrendelte a vizsgálatot. Péter József maga is beismerte a vádat és azonnal beadta lemondását és még aznap elutazott a városból. Ez december 13-ikán történt.

A város legközelebbi tanácsülésén felolvasták az igazgató átiratát, a melyben tudatja, hogy lemondatta az állásáról a hittan tanárát. Az ülésen jelenlevő Justh Szilárd főkapitány, a ki mit sem tudott a történetekről, érdeklődött a lemondatás oka iránt. A főjegyző a város szegényére tekintettel, azt ajánlotta, hogy a lemondatás oka ne hozassék nyilvánosságra. De a főkapitány forszírozta a dolgot és így megtudott mindent.

Azonnal elrendelte a nyomozást és az iratokat áttette a nyitrai ügyészre, a mely fajtalanlanság vétsége miatt indította meg az eljárást. Kissé meglepő a nyitrai ügyesség

⁴⁰ Egy korábbi cikkben arról számoltak be, hogy „a tanya népe szerint vadházasságban is élt egy szolgálóval”. Lásd Dessewffy Tivadar: Pipás Pista furcsa bűnös élete. Beszélgetés a férfiruhás gyilkos özvegyasszony – férjével. Az *Est* (1932. július 31.) 7.

⁴¹ Hunyadi János 1910-ben. Az *Est* (1910. december 4.) 5.

⁴² E kifejezés szerepelt egy későbbi cikkben is, amit korábban már idéztünk: lásd a 18. lábjegyzetet.

⁴³ Uo.

minősítése, mert bebizonyított dolog, hogy a merénylet erőszakosan történt. Már pedig a büntetőtörvénykönyv 242. szakasza világosan mondja;

»A természet elleni fajtalanság büntettét képezi és öt évig terjedő börtönnel büntetendő; ha az férfiak között erőszakkal, vagy fenyegetéssel követtetett el.«

Még meglepőbb az, hogy Péter József ugyszólván az egész város szemeláttára szökött meg Érsekújvárról és még sem rendelték el letartóztatását.⁴⁴

A második cikk már csak röviden tájékoztatott a később letartóztatott és elítélt 32 éves volt hittantanár további sorsáról, aki végül három hónapos fogházbüntetést kapott.⁴⁵

A százados bűne című cikk századosa „fiatal inasgyerekeket fogadott szolgálatába és fenyegetéssel és erőszakos viselkedésével természetellenes hajlamainak eltérésére akarta őket kényszeríteni”,⁴⁶ ám némileg váratlan módon a törvényszék a százados mellett az inasokat is pénzbüntetésre ítélte, majd végül a százados büntetését a királyi Kúria háromhavi fogházra emelte. Az *Elfogtak egy veszedelmes betegeshajlamú embert* című cikk főszereplője pedig állítólag két hétig tartott rabságban egy 14 éves fiút, „undorító életmódra” kényszerítve őt: „Többször el is ítélték már, legutóbb két évre, de akkor örültséget tetetett, felborította az ügyész asztalát, mire elmeagyógyintézetbe szállították, ahonnan azonban megszökött”.⁴⁷

Egy 1913-as híradás szerint egy ékszerész „elküldte inasát, Mandl Hugó 16 éves fiút 30 koronával és egy ajánlott levéllel a főpostára”, akit másnap délelőtt a Városligetben találtak meg: „Mezitelenül hevert a zöldben és a lába stráfkötéllel egy bokorhoz volt kötve, a kezei pedig a feje fölött egy másik bokorhoz voltak kifizítve nyakkendőjével”. E részletek közlése után következtek a feltételezések, mely szerint ugyan a

„...rendőrség még nem állapította meg, hogy szerda óta mi történt a fiúval, de a korházban az a vélemény, hogy homosexuális emberek karmai közé került, a kik a Károlykaszárnyából elcipeltek a lakásukba, ott kloroformmal elkábították és merényletet követtek el rajta. Ma éjszaka azután kocsin kivihették a Városligetbe és mezitelenül odakötötték a bokorhoz és otthagyták. A pénz és az ajánlott levél természetesen hiányzott, mert az a ruhájában volt.”⁴⁸

Az így megkonstruált történet központi elemévé a rablás helyett az áldozatot ért támadás szokatlan jellege vált, amit az elkövetők feltételezett homoszexualitása tovább fokozott, s mindezt szinte megkoronázta a pedofíliára utaló cím: *Megrontottak és kikötöttek a Ligetben egy kis fiút*.

Egy 1930-as cikksorozat már egy egész falu megrontásáról szólt. A cikksorozat első darabjának címodalaz részletes beszámolója szerint Gógánfán, a „Gyömöreiek ősi fészke” a – sokak által a falu jötevőjének tekintett – uradalmi intézőt némi anyagi ellenszolgáltatásért szórakoztatták a 13 és 20 év közötti helyi legények:

⁴⁴ Megszökött hitoktató. *Az Est* (1910. december 31.) 3.

⁴⁵ Elítélt hitoktató. *Az Est* (1911. január 31.) 5.

⁴⁶ A százados bűne. *Az Est* (1914. április 16.) 6.

⁴⁷ Elfogtak egy veszedelmes betegeshajlamú embert. *Az Est* (1933. augusztus 12.) 9.

⁴⁸ Megrontottak és kikötöttek a Ligetben egy kis fiút. *Az Est* (1913. június 28.) 2.

„Megfürdött, megreggelizett – még a fürdőben – azután megjelent a kastélyban a szolgálattételre rendelt parasztyerek. Langmahr [az intéző] inasa már várta, s kezdetben némi erőszakkal, később szelíden, jó szóval küldte be az intéző úr pihenő termébe a gyereket. Később jött a második, harmadik, negyedik gyerek, – ekkor már senki nem zavarrhatta az intéző urat, „török termében” folyt a mulatsága. [...] Ebéd után kocsiába ült, végigkocsizott az 1000 holdon, – szép darab föld – azután visszatért a kastélyba, – a saját kastélyába – bevonult a török terembe és jöttek a délutánra berendelt fiatalemberek. Ez a mulatozás tartott estig. Kivétel csak akkor volt, ha az intéző alapítása, a Gógánfai Árpád Sport Kör tréninget tartott. Ilyenkor az intéző is megjelent a tréningen, szakértő szemmel figyelte a tréninget, válogatott legényeinek munkáját, s este ezekkel barátkozott.”⁴⁹

A botrány kitöréséig az érintettek „[k]edélyes, kedves dolognak tekintették az egész ügyet. Nem riasztott meg senkit, hogy a faluban már volt vagy tíz legény, aki szoba se állt a leányokkal” – az intéző letartóztatása után azonban a falu előljárói úgy értékelték a helyzetet, hogy „egy emberöltőre tönkretették Gógánfát. Megrendítették a falu erkölcsi egyensúlyát, tönkretették fiatalágát, tönkretették a jó híret.”⁵⁰ (A cikksorozat másik két darabja a kihallgatásokról és a 40, javarészt fiatalkorú fiút érintő természetelleni fajtalanági ügy zárt tárgyalásáról szól.⁵¹)

E kategóriába soroltuk még A *pap bűne* című rövid cikket, melyben a címszereplő áldozatai nem fiúk, hanem férfiak voltak: „A szatmármegye felső részén fekvő Felsőfernezely község görög katolikus hiveinek atyja, Papp Lajos 50 éves plébános ellen az ügyészség kétféle természetellenes fajtalanág büntette miatt emelt vádat”, a plébános ugyanis két helyi férfit „több ízben a lelkészi lakba csalta, ott az ajtót rájuk zárta és a két gyanutlan, megijedt emberrel itt le nem irható fajtalanágokat követett el”.⁵² A cikkből az is kiderült, hogy a vádemelés ellenére az érintett „egyelőre tovább folytatja lelkészi funkcióit”.

Az általunk vizsgált 43 cikk főszereplői között alig voltak nők: tulajdonképpen csak két ügyben kerültek előtérbe. 1924-ben egy 19 éves varrónó személyes szabadság megsértése és súlyos testi sértés miatt tett feljelentést egy énekesnő ellen, aki állítólag több mint egy hónapig tartotta őt fogva ruhátlanul a hotelszobájában. Az újságban megszólaltatott varróleány beszámolója szerint a

„művésznő, akit méltóságos asszonynak kellett szólítani, négy-öt nappal azután, hogy a Magyar Háziasszonyok Országos Szövetsége, mint varrónőt felküldött hozzá, behívott a fürdőszobába és azt mondta, hogy meg fog tanítani egyes személyes szolgálatokra, amelyeknek az életben még hasznát veszem. Többek között meg fog tanítani arra, hogyan kell őt fürdetni. Megmagyarázta, hogy mik a teendőim és azt mondta, hogy ezekhez le kell vetkőznöm.”⁵³

⁴⁹ A gógánfai kastély titkai – Miért tartóztatták le a főintézőt? *Az Est* (1930. február 18.) 1–2.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ A gógánfai bűnügyben Sümegen folytatja a vizsgálóbíró a kihallgatásokat. *Az Est* (1930. március 7.) 8; Bakos Ákos: A gógánfai eset zárt tárgyaláson. *Az Est* (1931. március 19.) 5.

⁵² A pap bűne. *Az Est* (1913. július 17.) 9.

⁵³ Egy varróleány regényes vádjai Roeder Sarolta kamaraénekesnő ellen. *Az Est* (1924. október 7.) 5.

A másik női ügynek *Az Est* – a legtöbb korabeli sajtótermékhez hasonlóan – kiemelt figyelmet szentelt, hiszen ez az egyik ismert magyar „mágnás válópörének pikáns epizód”-jához⁵⁴ kapcsolódott, melyben Tormay Cécile „az 1920-as évek legnagyobb szerelmi botrányperének homoszexuális szeretőjeként”⁵⁵ jelent meg. Egy 1925-ös cikkben például a következőképpen írták le a bíróság előtt rekonstruált tényállást:

„Körülbelül 25 esztendővel ezelőtt tartotta menyegzőjét gróf Zichy Rafael őrgróf Pallavacini Eduardínával. A főúri házasság éveken keresztül boldog volt, egymásután születtek a Zichy-utódok és a sárszentalmi kastélyban senki sem volt elégedettebb gróf Zichy Rafaelnél. Több, mint tíz esztendeje annak, hogy a gróf útja másfelé fordult. Évről-évre hidegebbé vált a viszony a grófi házaspár között, míg végre gróf Zichy Rafael bejelentette szándékát: válni akar. Az asszony azonban hallani sem akart a válasról, hiába próbálkozott a gróf, hiába küldött feleségéhez követeket, Zichy grófné megmaradt elhatározás mellett: az egyház kötötte meg frigyüket, katolikus hívő nem válhat el hitvesétől. [...] Évekkel ezelőtt a keresztény női tábor egyik gyűlésén ismerkedett meg gróf Zichy Rafaelné Tormay Cecillel. A barátság mind szorosabbá erősödött, együtt vezették a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének (MANSz) ügyeit, Tormay Cecil gyakran fordult meg a grófi háznál, olyankor is, amikor a gróf otthon volt, olyankor is, amikor nem volt otthon s a gyakori, csaknem mindennapos látogatások alatt különös pletyka kigyója kezdett tekerőzni a grófi palota személyzete között. A pletykakigyó belemart a grófbá is, s megindult a tragédia kifejlődése.”⁵⁶

A gróf által felesége és Tormay Cécile kapcsolatában felfedezett potenciális válóok kiaknázási kísérleteinek részleteit e tanulmány keretében nem tudjuk bemutatni.⁵⁷ Tény azonban, hogy a már 1923-ban beadott válóper végül nem vezetett váláshoz, csak ahhoz a rágalalmazási persorozathoz, amit Pallavicini Eduardina és Tormay indított Zichy Rafael és tanúi ellen, akik „azt állították, – mint ez a nyilvánosan kihirdetett törvényszéki ítéletből kiderült, – hogy gróf Zichy Rafaelné és Tormay Cecil között a házasság felbontásához elégséges alapot szolgáltató, túlságos bizalmas barátság állott fenn évekig”.⁵⁸ A rágalalmazási perben viszont a

„lelki defektusban szenvedő vádlottak vallomásaival szemben a két ártatlan, erkölcsi tógájukban makulátlan, közéleti működésükre nézve áldásos két sértettnek, Tormay Cecilnek és gróf Zichy Rafaelnének vallomását fogadta el valónak a bíróság s e vallomások alapján

⁵⁴ Gróf Zichy Rafael válópörének epilógusa – Feleségének följelentésére négy alkalmazottjával és ügyvédjével került vádlottak padjára a gróf – A vád: hamis tanuzás, rágalmazás és ezekre való fölbujtás – A pör egész tartalmára zárt tárgyalást rendelt el a bíróság. *Az Est* (1925. november 19.) 5. E cikk nyitotta meg a 13 darabból álló cikksorozatot, mely aztán több mint két éven keresztül (az Új bizonyítékok alapján perújrafelvételt kér gróf Zichy Rafael elítelt cselédsége című cikk 1927. december 30-i megjelenéséig) folytatódott.

⁵⁵ KURIMAY, 2015. 5.

⁵⁶ Sz. R.: Hogyan végződött a bíróság előtt gróf Zichy Rafael családi perpatvara – Gróf Zichy Rafaelné Pallavicini Eduardina és Tormay Cecil pöre Zichy Rafael és cselédei ellen tegnap este ért véget. *Az Est* (1925. november 28.) 2.

⁵⁷ A per társadalom- és szexualitástörténeti elemzése, valamint további részletek Tormay Cécile alakjáról Kurimay Anita (2015, 2016) tanulmányaiban olvashatók.

⁵⁸ Tormay Cecil és gróf Zichy Rafael tárgyalását elnapolta a tábla. *Az Est* (1926. június 15.) 2.

*megállapította, hogy az az összeköttetés, amely a cselédek vallomásai és pletykái szerint már évek óta különös barátságban tartja Tormay Cecilt és gróf Zichy Rafaelnét, érdekelt emberek aljas hazugságain nyugszik.*⁵⁹

Az ezekhez a perekhez kapcsolódó iratok egy része megtalálható Budapest Főváros Levéltárában,⁶⁰ melyekben az ügy sajtó által nem ismertett részletei is olvashatók: az újságírók ugyanis nem számolhattak be a közerkölcs védelmében elrendelt zárt tárgyalásokon elhangzottakról.⁶¹

Ami kimaradt Az Estből

Az eddigiekben bemutatott példák jól illusztrálhatták, hogy a homoszexuális botrányok sajtó-kommodifikációs eljárásainak megfelelően *Az Est*ben megjelent bűnügyek leírásakor is a legtöbbször nagy lelkesedéssel részletezték a potenciálisan létezőnek feltételezett homoszexuális aspektusokat. Ugyanakkor erre ellenpéldát is említhetünk, amikor egy szereplő ma már egyre szélesebb körben elismert – és valószínűsíthetően a kortársak egy része által is ismert – homoszexualitásáról hallgatott a lap: 1933. április 27-én jelent meg például egy cikk arról, hogy báró Nopcsa Ferenc agyonlőtte titkárát, majd öngyilkos lett. Az írásban nem szerepeltek részletek a báró és a titkár kapcsolatának jellegéről, csupán a megszólaltatott takarítónő utalt némileg homályos módon „*csúnya vádakra*”, melyek tartalmáról aztán nem adtak közelebbi tájékoztatást: „*Én négy év óta vagyok a báró szolgálatában és mondhatom, hogy semmi olyant nem vettem észre, ami a csúnya vádakak igazolható*”.⁶² Mint látni fogjuk, több pesti napilap ez esetben *Az Est*nél kevésbé szemérmesen járt el.

Báró Nopcsa Ferenc paleontológus, a Magyar Földtani Intézet igazgatója, nemzetközileg jegyzett és számos tekintetben úttörő dinoszaurusz-szakértő, például a madarak őshüllőkből kifejlődésének korai hirdetője; emellett Albánia-kutató: földtani, néprajzi, nyelvészeti, jogi tanulmányok szerzője. Kalandos életvitelét első világháborús kémszolgálat is bizonyítja.

Nopcsa nála jóval fiatalabb titkárával – az albán Doda Elmas Bajaziddal – szerelmi viszonyban élő homoszexuálisként tűnik fel a *Scientific American* tudományos újság lapjain, ahol dinoszauruszokkal kapcsolatos szakértelmét méltatják.⁶³ Az életét feldolgozó könyvek és korabeli újságcikkek is arról tanúskodnak, hogy a báró és titkára egy lakásban élt, együtt utazgattak, s a kicsapongó életvitelű Bajazidot annak öccsével együtt Nopcsa tartotta el. Mindezt a külvilág számára azzal magya-

⁵⁹ *Az Est*. (1925. november 28.) 2. Uo.

⁶⁰ Lásd például BFL VII. 2. C. Budapesti Királyi Törvényszék peres iratai. 45162/1923; 3851/1926; 5287/1927. Kutatómunkánkban nyújtott segítségével ezúton is szeretnénk köszönetet mondani Lugosi András levéltáros-történésznek, aki ezekre a dokumentumokra felhívta a figyelmünket.

⁶¹ Lásd például: „*a bűnper egész tartalmára a bíróság zárt tárgyalást rendel el, indokolja ezt a bíróság azzal, hogy a bűnper anyaga nyilvános tárgyaláson a közerkölcsiséget sértene*”. *Az Est*. (1925. november 19.) 5.

⁶² Mielőtt báró Nopcsa Ferenc agyonlőtte titkárát, altató porral elaltatta. *Az Est* (1933. április 27.) 9.

⁶³ DYKE, 2011. Ugyanez az információ szerepel róla az *Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender & Queer Culture* című munkában is. Lásd például itt Linda Rapp 2006-os szócikkét Nopcsáról: http://www.glbtcarchive.com/ssh/nopcsa_bf_S.pdf (Utolsó letöltés: 2017. 09. 24).

rázták, hogy a két testvér korábban Albániában (illetve később román parasztköztől) megmentette a báró életét. Nopcsa kései utóda a földtani intézet élén szintén megírta, hogy a báró 1933-ban „homoszexuális féltékenységbe torkollott gyilkosság-ön-gyilkosság”-ot követett el.⁶⁴ Az eset után közvetlenül Bécsben pletykák keringtek arról, hogy homoszexuális kapcsolat állhatott fenn a szereplők között, melyet a *Népszava*, a *Pesti Napló*, sőt Az Est társlapja, a *Magyarország* is megörökített, rögtön cáfolat formájában.⁶⁵

A korabeli pesti sajtóban is találunk célzásokat arra, hogy a bécsi kortársak körében pletykák terjedtek a két halott homoszexualitásáról. Elsőként *A Mai Nap*, rögtön a halálhírről szóló tudósítást azzal zárta: „A rendőrség arra is kiterjesztette a vizsgálatot, hogy milyen természetű volt a barátság Nopcsa és titkára között”.⁶⁶ A *Friss Ujság* Az Esthez hasonló módon csúnya vádakat emlegetett, amikor beszámolt a takarítónő kihallgatásáról, itt azonban e vádak tartalmáról is szó esett:

„A titkár – mondja a takarítónő – kedves, vidám fickó volt, aki különféle tréfákat csinált és a bárót elszórakoztatta. Én négy év óta vagyok a báró szolgálatában, de semmi olyat nem vettem észre, ami azt a csúnya vádat, mintha a bárónak természetellenes összeköttetése lett volna a titkárral, igazolhatná. Csupán barátság volt, ami összetartotta őket.”⁶⁷

A *Pesti Napló* bécsi szerkesztője riportjához fölkereste a takarítónőt: „Azt a leghatározottabban tagadta, hogy a báró és az albán között természetellenes viszony lett volna”.⁶⁸

Nem tudható, hogy Az Est miért nem említette meg a megalapozottnak tűnő pletykákat: mutathatja ez a lap visszafogottságát, mérsékeltebb bulvár-jellegét, de elképzelhető, hogy a lap érdekeit éppen az elhallgatás szolgálta. Magyarozatként szolgálhat erre Nopcsa nem csupán tudományos beágyazottsága, de társadalmi rangja is. A báró halálának idején ugyanis élt még – a vele egyébként éppen az albán testvérpár miatt már évek óta nem érintkező családjából⁶⁹ – édesanyja: Nopcsa Elek báróné, Zelenski Matild grófnő, volt csillagkeresztes palotahölgy, – az Ady által az *Ülj törvényt*, *Werbőczy* című versben megörökített főrendi házi tag – Zselénszky gróf húga; és élt még testvére is: Nopcsa Ilona, Pallavicini Alfréd örgrófné.⁷⁰ Lehetséges

⁶⁴ KORDOS, 2003. 1593.

⁶⁵ Lásd: „Fölmerült annak a gyanúja, hogy titkárával nemcsak alkalmazotti viszonyt tartott fenn, ismerősei azonban a leghatározottabban tiltakoztak a híresztelések ellen.” *Népszava* (1933. április 27.) 6. „Tragédiámat hozzátartozóimnak köszönhetem” – írta báró Nopcsa az ügyvédjének – „Azt a leghatározottabban tagadta, hogy a báró és az albán között természetellenes viszony lett volna.” Báró Nopcsa Ferenc és Elmas Doda Bajazid bécsi élete. *Pesti Napló* (1933. április 27.) 6. „A titkárral való viszonyáról valamennyien, akik ismerték, kijelentették, hogy az csak barátság volt és a leghatározottabban tiltakoztak azokkal a híresztelésekkel szemben, mintha a bárónak valamilyenféle természetellenes összeköttetése lett volna az albán titkárral.” Nopcsa báró gyilkosságának és öngyilkosságának titkai. *Magyarország* (1933. április 27.) 2.

⁶⁶ Nyomasztó anyagi gondjai miatt lett öngyilkos Nopcsa báró. *A Mai Nap* (1933. április 26.) 3.

⁶⁷ Agyonlőtte titkárát és önmagát Nopcsa Ferenc báró. *Friss Ujság* (1933. április 27.) 3.

⁶⁸ Báró Nopcsa Ferenc és Elmas Doda Bajazid bécsi élete. *Pesti Napló* (1933. április 27.) 6.

⁶⁹ Károly Sándor: Uj „Fatia negra” legenda születik a hunyadi havasokban... *Pesti Napló* (1933. április 30.) 38; Vö. Nopcsa Ferenc báró bécsi lakásán agyonlőtte titkárát és önmagát. *Ujság* (1933. április 26.) 3.

⁷⁰ Károly Sándor: Uj „Fatia negra” legenda születik a hunyadi havasokban... *Pesti Napló* (1933. április 30.) 38.

tehát, hogy *Az Est* újságírói a tehetős családokat akarták így kímélni – ahogy az is lehetséges, hogy megszarolták a családot a hallgatásért cserébe. Számos visszaemlékezés tanúskodik ugyanis arról, hogy a lap színvonalát biztosító anyagi hátteret a tulajdonos Miklós Andor többek között revolver-újságírással teremtette elő.⁷¹

Összegzés

Vizsgálódásunk azt tűzte ki célul, hogy *Az Est*ben fellelt homoszexuális jellegű bűncselekményekkel foglalkozó 43 cikk segítségével rávilágítsunk a homoszexualitással kapcsolatos társadalmi vélekedések visszatükröződéseire az 1910 és 1939 közötti időszakot jellemző, elsősorban *Az Est*ben hozzáférhető forrásokban. Az itt bemutatott írások áttekintése alapján elmondható, hogy *Az Est* cikkírói a homoszexualitással összefüggésbe hozható bűnesetek bemutatása kapcsán – feltehetően a Bengry⁷² által is felvetett haszonmaximalizáció jegyében – éltek mind a tényekből kiinduló híradások egyes részleteinek túlbeszélése, mind pedig más részletek – talán stratégiai jellegű – elhallgatása által adott lehetőségekkel.

A homoszexualitással kapcsolatos cikkek hangneme nem tűnt szigorúbbnak vagy elítélőbbnek az egyéb bűnesetek leírásához képest.⁷³ Ugyanakkor a cikkeken alkalmazott szóhasználat önmagában is visszatükrözte a normatív különbségtételt a „beteges hajlamúként” vagy „természetellenes hajlamúként” megnevezett szereplők és a „normálisok” között.

Mint a vizsgált cikkeken láthattuk, *Az Est* lapjain feltűnő zsarolók, prostituáltak, kerítők, gyilkosok, erőszaktevők és egyéb „erkölcstelen üzelmek” üzöi leginkább férfiak voltak, akik között akadt bolti szolga, henteslegény, hitoktató, kereskedő, pap, százados, színinövendék, uradalmi intéző – tehát társadalmi helyzetük tekintetében a szereplőket sokféleség jellemezte. Kor és anyagi helyzet szerint viszont az áldozatok és az elkövetők között gyakran találtunk egyenlőtlenségeket: a zsarolók, illetve a prostituáltak például tipikusan fiatalabbnak és szegényebbnek tűntek, mint áldozataik, illetve klienseik vagy kerítőik.

⁷¹ Lásd például: „Mikes [Lajos] tegnap igen keserűen mondta: – Nem bírom ezt a zsaroló zsidó bandát. Miklós megtámad egy vállalatot, hogy rákényszerítse, hogy fizessen. Ha fizet, még egyszer megtámadja, hogy újra fizessen. Ezt már nem bírom gyomorral.” MÓRICZ, (1926–1929). 555–556. „Egy nagy bankember családjában valami igen kellemetlen eset fordult elő. Sajtótikárai elintézték, hogy a lapok nem írtak róla. Hátra volt az Est-konzern; ennek egyik fő emberével maga volt kénytelen tárgyalni. – Rendben van, mondta az Est embere – nem írjuk meg. Huszonötezer pengő. A bankvezér lélekzet után kapkodott, sírt, kért; végül fizetett.” LENGYEL, 1963. 84.

⁷² BENGRY, 2012; BENGRY, 2014.

⁷³ Jellemző, hogy a fiatal fiúk felnőtt férfiak általi megrontásának, illetve a fiatal lányok felnőtt férfiak általi megrontásának témáját hasonlóan nagy felháborodással kezelték. Lásd például az 1910. május 5. és 10. között megjelent cikksorozatot arról a tornatanárról, aki „az iskola fiu- és leányinövendékeivel visszaélve, a serdületlen gyermekeket fajtalan vágyainak kielégítésére használja”. A szalagutcai tornatanár. *Az Est* (1910. május 5.) 4.

A cikkekben szereplő nők alacsony száma – a nőkre a vizsgált időszakban általánosan jellemző alacsonyabb szintű társadalmi láthatóságon túl⁷⁴ – nyilvánvalóan összefügghet azzal, hogy a nők között zajló homoszexuális cselekményeket 1961 előtt Magyarországon nem kriminalizálták, így a férfiakkal összehasonlítva a női homoszexualitás társadalmi nyomai a médiareprezentációkban is kevésbé váltak láthatóvá. Ugyanakkor az 1920-as évek legnagyobb hatású botrányperének közép-pontjában éppen két felsőosztálybeli nő – állítólagos – szerelmi kapcsolata állt, ami a médiareprezentációk révén a nők közötti szerelemnek legalábbis a lehetőségét a közbeszéd részévé és így társadalmilag széles körben elgondolhatóvá tette.

A bemutatott bűnesetek színtereinek többsége a fővároshoz kötődött, de feltűnt több vidéki település is; Budapesten belül két parkot⁷⁵ és egy – névtelenül hagyott – fürdőt említettek a vizsgált cikkek. Ez harmonizál az 1929-es *Modern bűnözés* című kötetben szereplő információval: itt – az illemhelyek mellett – a parkok és a közfürdők jelennek meg olyan „mindenki előtt ismert” helyekként, ahol „a beteges hajlamúak, de leginkább azok söpredéke megfordul”.⁷⁶

Mai szemmel nézve szokatlannak tűnhet, hogy a természetelleni fajtalanság miatt elítéltek pénz- vagy néhány hónapos, tehát viszonylag rövid fogházbüntetést kaptak, s a vádlottak esetenként folytathatták – például lelkészi – tevékenységüket az elítélésükig, majd büntetésük letöltése után visszatérhettek korábbi munkájukhoz. Mindez azt is jelezheti, hogy a 20. század első felének magyarországi sajtóreprezentációiban a homoszexualitás nem egy elkülönült társadalmi kategória vagy identitástípus alapanyagaként jelent meg, hanem sokkal inkább a gyakorlatok szintjén, és ott is gyakran amolyan bocsánatos bűnként értelmeződött.

Végül hangsúlyoznunk kell, hogy e tanulmány egy átfogó kutatásnak csupán az egyik kisebb részterületét mutatta be. Az *Est* című napilapban közölt homoszexualitás-reprezentációk teljes köre nem szűkíthető le kizárólag vagy akár főleg bűncselekményekre. A teljes anyag, aminek most csak egy tematikailag meghatározott részére fókuszáltunk, tartalmilag ennél jóval gazdagabb, ahogy ezt egy következő tanulmányunkban be is mutatjuk majd.

⁷⁴ A korlátozott társadalmi láthatóság az alacsonyabb társadalmi megbecsültség velejárója, melyet jól tükröz, hogy például választójogi szempontból a nők és férfiak közötti teljes jogegyenlőség Magyarországon egészen 1945-ig várat magára.

⁷⁵ E két park a Városliget és a Városmajor. Ez utóbbiról lásd A *Városmajor világitást kér* című cikket: „A Városmajorban nem égnek lámpák, csak a szélein pislákol egy-két homályos gázláng. Este hét után egyiptomi sötétség borul a Városmajor nagy parkjára, ahol ezt a körülményt felhasználva éjszakánként gyanús alakok ácsorognak, gyülekeznek és tárgyalnak. Tolvajok bonyolítják le itt üzleteiket orgazdáikkal és a Városmajor homályát nagy számban keresik fel a városból a beteges hajlamú férfiak. A budai polgárok esténként már alig mernek elmenni a Városmajor mellett, vagy éppen keresztülmenni rajta. Több békés járókelőt inzultáltak és támadtak már meg. A park mai nagyon mérsékelt köztisztasága és higiéniája is fontos intézkedéseket követel.” *Az Est* (1926. április 7.) 7.

⁷⁶ TURCSÁNYI, 1929. 121.

Felhasznált irodalom és rövidítések

BENGRY

- 2012 BENGRY, Justin: Queer Profits: Homosexual Scandal and the Origins of Legal Reform in Britain. In: *Queer 1950s: Rethinking Sexuality in the Postwar Years*. Eds: BAUER, Heike – COOK, Matt. Basingstoke–New York, Palgrave Macmillan, 2012. 167–182
- 2014 BENGRY, Justin: Profit (f)or the Public Good? *Media History*, 20. (2014) 2. sz. 146–166.

BEZSENYI

- 2015 BEZSENYI Tamás: Emlékezetkonstrukciók Pipás Pista nemváltoztatásáról és gyilkosságairól. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 5. (2015) 1. sz. 28–56.

BUZINKAY

- 2008 BUZINKAY Géza: *Magyar hírlaptörténet, 1848–1918*. Budapest, Corvina, 2008.
- 2016 BUZINKAY Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Budapest, Woltser Kluwer, 2016.

CHEN

- 2000 CHEN, Christina Pei-Lin: Provocation's Privileged Desire: The Provocation Doctrine, 'Homosexual Panic,' and the Non-Violent Unwanted Sexual Advance Defense. *Cornell Journal of Law and Public Policy*, 10. (2000) 1. sz. 196–235.

CHUANG–ADDINGTON

- 1988 CHUANG, Henry T. – ADDINGTON, Donald: Homosexual Panic: A Review of its Concept. *Canadian Journal of Psychiatry*, 33. (1988). 7. sz. 613–617.

DYKE

- 2011 DYKE, Gareth: The Dinosaur Baron of Transylvania. *Scientific American*, 305. (2011) 4. sz. 81–83.

EMBER

- 2003 EMBER Judit: Pipás Pista – Filmnovella, 1980. In: *Ember-lépték. Ember Judit portréja*. Szerk.: ZALÁN Vince. Budapest, Osiris, 2003. 145–167.

KORDOS

- 2003 KORDOS László: Dinoszaurusz a Skorpió jegyében. *Magyar Tudomány*, 2003/12. 1592–1600.

KURIMAY

- 2015 KURIMAY Anita: Tormay Cécile: A „Nemzet Nagyasszonyának” kényelmetlen öröksége. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 5. (2015) 1. sz. 5–27.
- 2016 KURIMAY Anita: A Tormay-affér mentalitástörténeti tanulságai. *AETAS*, 31. (2016) 2. sz. 70–82.

LAZARSFELD–MERTON

- (1948) LAZARSFELD, Paul F. – MERTON, Robert K.: Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action. In: *Mass Communication and American Social Thought: Key*

Texts, 1919–1968. Eds: PETERS, John Durham– SIMONSON, Peter. Oxford, Rowman & Littlefield, 2004. 230–241.

LEE

2008 LEE, Cynthia: The Gay Panic Defence. In: *University of California, Davis Law Review*, 42. (2008). 471–566.

LENGYEL

1963 LENGYEL Géza: *Magyar újságmágnások*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963.

MÓRICZ

(1926–1929) MÓRICZ Zsigmond: *Naplók, 1926–1929*. Szerk.: CSÉVE Anna. Budapest, Noran, 2012.

SEDGWICK

1990 SEDGWICK, Eve Kosofsky: *Epistemology of the Closet*. Berkeley, CA, The University of California Press, 1990.

SZÁNTÓ

1933a SZÁNTÓ Jenő: A homosexualitásról, különös tekintettel a budapesti viszonyokra II. *Bőrgyógyászati, Urológiai és Venerológiai Szemle*, 11. (1933) 3. sz. 40–44.

1933b SZÁNTÓ Jenő: A homosexuális férfiprostitutio kérdése. *Népegészségügy*, 14. 20–21. sz. 1–14.

TAKÁCS

2004 TAKÁCS Judit: *Homoszexualitás és társadalom*. Budapest, Új Mandátum Kiadó, 2004.

TAKÁCS–CSISZÁR

2014 TAKÁCS Judit – CSISZÁR Gábor: Nemváltások és nemiszerep-áthágások reprezentációi *Az Estben* 1910 és 1939 között. *Replika*, 85–86. (2014) 1–2. sz. 209–225.

TAKÁCS–P. TÓTH

2016 TAKÁCS Judit – P. TÓTH Tamás: Az „Idegbizottság” szerepe a homoszexualitás magyarországi dekriminalizációjában. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 6. (2016) 2. sz. 207–223.

TURCSÁNYI

1929 TURCSÁNYI Gyula: *A modern bűnözés*. Budapest, Rozsnyai Károly Kiadása, 1929.

VÁSÁRHELYI

2002 VÁSÁRHELYI Miklós: *A bilincsbe vert beszéd. Vásárhelyi Miklós sajtótörténeti tanulmányai*. Az előszót írta és a kötetet sajtó alá rendezte: MURÁNYI Gábor. Budapest, Élet és Irodalom, 2002.

WOLFENDEN ET AL.

(1957) WOLFENDEN, John et al.: *The Wolfenden Report. Report of the Committee on Homosexual Offences and Prostitution*. New York, Stein and Day, 1963.

Függelék

A vizsgált cikkek áttekintése

Prostitúció: 4 ügy tárgyalása 4 cikkben

1. Liszkai István a bíróság előtt. Megrontójának gyilkosa. *Az Est.* (1910. október 1.) 3.
2. A nagykereskedő bűne. *Az Est.* (1912 március 20.) 7.
3. Komlós Jenő: Évzáró razzia a pesti alvilágban. *Az Est.* (1932. december 28.) 11.
4. Egy hónapra ítélték a legényt, aki miatt Friedmann László kereskedő megölte magát. *Az Est.* (1933. március 10.) 4.

Gyilkosság: 7 ügy tárgyalása 15 cikkben

1. Liszkai István a bíróság előtt. Megrontójának gyilkosa. *Az Est.* (1910. október 1.) 3.
2. Gyilkos masször. *Az Est.* (1920. február 3.) 3.
A Dembinszky-utcai gyilkosság. *Az Est.* (1920. február 6.) 4.
3. Szombaton éjszaka a régi lóversenytéren egy 12–13 esztendő körüli kislány megölt egy ismeretlen ember. – A gyerek kilétét eddig nem sikerült megállapítani. *Az Est.* (1923. december 11.) 5.
A rendőrségi orvosok szerint Csapó József kéjgyilkosság áldozata – Vallomás egy bőrkabátos, villanylámpás úrról. *Az Est.* (1923. december 12.) 3.
Ma felboncolták a meggyilkolt Csapó József holttestét – Hajsza a bőrkabátos ember után. *Az Est.* (1923. december 13.) 3.
Pridna András részletesen bevallotta, hogyan ölte meg a kis Csapó Józsefet. *Az Est.* (1923. december 14.) 3.
4. Megtalálták a lágymányosi hulla kezét és lábát. *Az Est.* (1921. június 9.) 5.
5. A kalapácsos gyilkos elmeállapotának vizsgálatát megkezdték. *Az Est.* (1931. május 24.) 1.
A kalapácsos gyilkossal eljátszatják a halálos utazást. Megvizsgálják, nem voltak-e beteges hajlamai Fischlnek *Az Est.* (1931. június 2.) 12.
A kalapácsos gyilkos az ellenőrző orvosszakértő megvilágításában. *Az Est.* (1931. augusztus 27.) 193.
- Uj tárgyalás lesz a kalapácsos gyilkosság bűnügyében. *Az Est.* (1932. február 18.) 2.
Barátságból tettem és nem pénzért – vallotta ma is a kalapácsos gyilkos. *Az Est.* (1932. április 16.) 83.
6. Az elfogott kispesti rablógyilkosok részletes beismerő vallomása A bűnügy megdöbentő piszkos háttere. *Az Est.* (1932. január 27.) 4–6.
7. Halálbüntetést kért Pipás Pistáékra a szegedi ügyész. *Az Est.* (1933. január 13.) 1–2.

„Erkölcstelen üzemek”: 10 ügy tárgyalása 25 cikkben

1. Hunyadi János (fürdő). *Az Est.* (1910. december 4.) 199.
2. Megszokott hitoktató. *Az Est.* (1910. december 31.) 222.
Elítélt hitoktató. *Az Est.* (1911. január 31.) 26.
3. Megrontottak és kikötöttek a Ligetben egy kis fiut. *Az Est.* (1913. június 28.) 153.
4. A pap bűne. *Az Est.* (1913. július 17.) 169.
5. A százados bűne. *Az Est.* (1914. április 16.) 90.
6. Egy varróleány regényes vádjai Roeder Sarolta kamaraénekesnő ellen. *Az Est.* (1924. október 7.) 210.
7. Gróf Zichy Rafael válópörének epilógusa – Feleségének följelentésére négy alkalmazottjával és ügyvédjével került vádlottak padjára a gróf – A vád: hamis tanuzás, rágalmazás és ezekre való fölbujtás – A pör egész tartalmára zárt tárgyalást rendelt el a bíróság. *Az Est.* (1925. november 19.) 262.
[+ 12 cikk ugyanezzel az ügyel kapcsolatban egészen 1927. december 30-ig]
8. A Városmajor világítást kér. *Az Est.* (1926. április 7.) 7.
9. A gógánfai kastély titkai – Miért tartóztatták le a főintézőt? *Az Est.* (1930. február 18.) 1–2.
A gógánfai bűnügyben Sümegen folytatja a vizsgálóbíró a kihallgatásokat. *Az Est.* (1930. március 7.) 8.
Bakos Ákos: A gógánfai eset zárt tárgyaláson. *Az Est.* (1931. március 19.) 5.
10. Elfogtak egy veszedelmes betegeshajlamú embert. *Az Est.* (1933. augusztus 12.) 9.

Nopcsa Ferenc gyilkossági-öngyilkossági ügyéről: 2 cikk

1. Mielőtt báró Nopcsa Ferenc agyonlőtte titkárát, altató porral elaltatta. *Az Est.* (1933. április 27.) 9.
2. Az öngyilkos báró Nopcsa Ferenc egyik legutolsó képe. *Az Est.* (1933. április 28.) 7.

Takács, Judit – Csiszár, Gábor

Homosexuality-related Crimes in the Printed Press in the First Half of the 20th Century

Our study examines media representations of homosexuality-related crime stories published in *The Evening (Az Est)* in the first half of the 20th century. This Hungarian daily had the highest circulation among Hungarian popular press products between 1910 and 1939. Our main goal is to contribute to a better understanding of the social perceptions of homosexuality in early 20th-century Hungary by focusing on functions of mass media, by which social norms are reinforced. After examining 30 volumes of *The Evening* (published between April 16, 1910 and November 17, 1939), including 8861 copies (of typically 16–20 pages), we have found more than forty articles presenting the stories of prostitution, blackmail, murder and other “immoral affairs” in the context of homosexuality.

